

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Навчально-науковий гуманітарний інститут

Кафедра Психології

«Допущений до захисту»

Завідувач кафедри

 Карсканова С. В.

«_12_» __06_____ 2025 р.

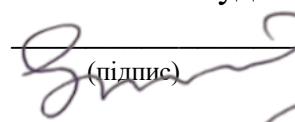
КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття рівня вищої освіти «бакалавр»

зі спеціальності 053 «Психологія»

**на тему «УЯВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ПРО СВОЮ МАЙБУТНЮ
ПРОФЕСІЮ»**

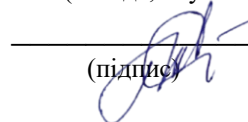
Виконала: студент(ка) групи

 Рязанцев Д.В.
(підпис)

Керівник роботи:

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології

(посада, науковий ступень вчене звання)

 Чугуєва І.Є.
(підпис)

Миколаїв 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Навчально науковий гуманітарний інститут

Кафедра психології

Спеціальність 053 Психологія

Освітня програма «Психологія»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

 Чугуєва І.Є.
(підпис)

«5» 02 2025 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Студента Рязанцева дениса Володимировича

1. Тема роботи: «Уявлення студентів про свою майбутню професію»

Керівник роботи канд. психол. наук, доцент Чугуєва Інна Євгенівна

Затверджені наказом ректора №148-уч від «3» лютого 2025 року

2. Термін подання роботи: 3.06.2025.

3. Вихідні дані по роботі: спеціальна наукова і методична література та інші матеріали з психології, передовий практичний досвід.

4. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів): Уявлення студентів про майбутню професію як чинник психологічної готовності до професійної діяльності. Емпіричне дослідження уявлення студентів про майбутню професію.

5. Перелік презентаційних матеріалів: презентація доповіді по роботі у форматі Microsoft Power Point загальною кількістю 11 слайдів, з висвітленням таких питань як об'єкт предмет, мета і завдання роботи (2 слайди), використані методи емпіричного дослідження (1 слайд), теоретичні узагальнення з теми дослідження (2 слайди), результати емпіричного дослідження, їх демонстрація (рисунки, таблиці), аналіз та інтерпретація (5 слайдів), висновки (1 слайд).

6. Дата видачі завдання 5 лютого 2025 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1.	Формулювання теми роботи	01.01.2025	
2.	Опрацювання літератури з теми дослідження. Визначення мети, завдань, об'єкта, предмета дослідження.	10.01.2025	Список використаної літератури має включати не менше 30 позицій (передусім сучасні актуальні із яких не менше 25% - за останні п'ять років).
3.	Написання вступу. Визначення методів і бази дослідження.	15.01.2025	Вступ (обсяг 3 – 4 сторінки)
4.	Написання Розділу 1. Подання на перевірку	15.02.2025	Розділ 1. (14-16 сторінок)
5.	Підготовка та проведення емпіричного дослідження.	31.01.2025 - 28.03.2025	
6.	Статистична обробка отриманих результатів	01.04.2025- 07.04.2025	
7.	Написання Розділу 2. Подання на перевірку	10.04.2025	Розділ 2 (20-26 сторінок)
8.	Оформлення тексту роботи. Подання керівнику на перевірку.	15.04.2025	Загальний обсяг основного тексту роботи 40 – 50 сторінок.
9.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	01.06.2025	
10.	Опрацювання зауважень і виправлення недоліків	09.06.2025	
11.	Подання роботи для перевірки на академічну доброчесність	10.06.2025	
12.	Подання кваліфікаційної роботи на рецензування	15.06.2025	
13.	Захист роботи	16.06.2025- 20.06.2025	

Студент

(підпис)

Рязанцев Д.В.

Керівник роботи

(підпис)

Чугуєва І.Є.

АНОТАЦІЯ

У кваліфікаційній роботі представлено теоретичні основи та емпіричне дослідження особливості уявлень студентів про свою майбутню професію. Проведено аналіз сучасних підходів до вивчення даної проблематики з використанням надійних психодіагностичних методик та методів математичної статистики для підтвердження достовірності отриманих результатів.

Ключові слова: діяльність, професійна діяльність, уявлення, уявлення про майбутню діяльність.

Рязанцев, Д. В. Уявлення студентів про свою майбутню професію: кваліфікаційна робота бакалавра зі спеціальності 053 «Психологія». Миколаїв : НУК ім. адм. Макарова, 2025. 51 сторінка.

ANNOTATION

The qualification work presents theoretical foundations and empirical research into the peculiarities of students' ideas about their future profession. An analysis of modern approaches to studying this issue is carried out using reliable psychodiagnostic methods and methods of mathematical statistics to confirm the reliability of the results obtained.

Keywords: activity, professional activity, ideas, ideas about future activity.

Riazantsev, D. V. Students' perceptions of their future profession: bachelor's qualification work in specialty 053 "Psychology". Mykolaiv: Admiral Makarov National University of Shipbuilding. 2025. 51 pages.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ СТУДЕНТІВ ПРО МАЙБУТНЮ ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	9
1.1. Теоретичні підходи до вивчення уявлень студентів про майбутню професію	9
1.2. Уявлення про майбутню професію як елемент професійної ідентичності	18
1.3 Роль уявлень про професію у формуванні психологічної готовності до професійної діяльності	25
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ УЯВЛЕНЬ СТУДЕНТІВ ПРО СВОЮ МАЙБУТНЮ ПРОФЕСІЮ	32
2.1. Організація дослідження та методичне забезпечення	32
2.2. Аналіз змісту уявлень студентів про майбутню професійну діяльність	36
2.3. Психологічні рекомендації щодо формування адекватних професійних уявлень студентів	42
Висновки до розділу 2	44
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48

ВСТУП

Актуальність дослідження.

Професійна діяльність як психологічний, соціальний і економічний феномен постійно перебуває в центрі уваги сучасної науки. У контексті стрімких трансформацій, воєнної нестабільності, цифровізації та дефіциту робочих місць уявлення про професію вже не сприймаються як абстрактна конструкція. Вони виконують роль психологічного ресурсу, що слугує точкою опори в умовах невизначеності.

Особливої актуальності ця проблема набуває у студентський період, коли формується образ власного професійного майбутнього. Уявлення про професію, які включають когнітивні, емоційні та ціннісно-орієнтаційні елементи, визначають напрямок професійного розвитку, впливають на мотиваційну сферу та окреслюють глибину процесу самовизначення.

В умовах повномасштабної війни в Україні, яка спричинила кризу в економіці, освіті та ринку праці, майбутні фахівці опиняються в ситуації підвищеної невизначеності. Студенти, обираючи професійний шлях, дедалі частіше змушені спиратись не на безпосередній досвід чи практику, а саме на внутрішні уявлення, що й робить їхню роль особливо актуальною в процесі становлення професійної ідентичності.

З огляду на це, вивчення особливостей формування уявлень про професію є вкрай важливим. Такі уявлення не лише впливають на освітню мотивацію та самосприйняття студента, а й стають основою його готовності до подолання викликів у майбутній діяльності. Дослідження цієї теми дозволяє поглибити розуміння психологічних механізмів професійного розвитку, а також розробити практичні рекомендації для системи вищої освіти щодо супроводу професійного самовизначення молоді.

Об'єкт дослідження — процес професійного становлення студентської молоді.

Предмет дослідження — психологічні особливості уявлень студентів про свою майбутню професію.

Мета дослідження — виявити зміст, структуру та чинники формування уявлень студентів про майбутню професію як складову їх психологічної готовності до професійної діяльності.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення уявлень про професію в контексті психології особистості та професійного становлення.
2. Визначити змістові та структурні компоненти уявлень студентів про майбутню професію.
3. Дослідити чинники, що впливають на формування уявлень про професійну діяльність (соціальні, особистісні, освітні тощо).
4. Провести емпіричне дослідження уявлень студентів про свою майбутню професію.
5. Розробити рекомендації щодо психологічного супроводу формування адекватних професійних уявлень у студентської молоді.

Для досягнення мети дослідження було застосовано комплекс методів.

Теоретичні методи: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукової літератури з тематики дослідження. **Емпіричні методи:** тест ціннісних орієнтацій М. Рокича; диференційно-діагностичний опитувальник професійної спрямованості Є. Клімова (ДДО); тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) Д. Леонтьєва. **Математичні методи:** порівняння середніх значень.

Вибірка дослідження становила 40 студентів віком від 17 до 19 років (20 хлопців і 20 дівчат), що навчаються у закладах вищої освіти міста Миколаєва за спеціальністю «Психологія».

Наукова новизна дослідження полягає у виявленні взаємозв'язків між професійною спрямованістю, ціннісними орієнтаціями та смисложиттєвими установками студентської молоді. Результати дозволяють краще зрозуміти внутрішні детермінанти формування уявлень про майбутню професію в умовах соціальних змін.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання отриманих даних для вдосконалення профорієнтаційної роботи у закладах освіти, формування психологічної підтримки студентів у процесі професійного самовизначення, а також розроблення програм розвитку свідомого ставлення до майбутньої кар'єри.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (містить 35 найменувань). Обсяг основного змісту роботи складає 44 сторінки. Робота містить 7 таблиць.

РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ СТУДЕНТІВ ПРО МАЙБУТНЮ ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

1.1. Теоретичні підходи до вивчення уявлень студентів про майбутню професію

Уявлення студентів про майбутню професійну діяльність формуються під впливом низки психологічних аспектів, які відображають особливості їх особистості, мотивації, ціннісних орієнтацій, а також соціального середовища й освітнього процесу. Ці уявлення є важливим компонентом професійного самовизначення та впливають на готовність до професійної діяльності.

У трансформаційних умовах сьогодення, зумовлених як глобалізаційними процесами, так і внутрішніми викликами — зокрема війною в Україні — національний ринок праці зазнає суттєвих змін. Відбувається поява і активний розвиток нових спеціальностей, що обумовлено технологічним прогресом, цифровізацією та зростанням попиту на висококваліфікованих фахівців у динамічних галузях. Серед них варто відзначити такі напрями, як інформаційні технології, комп'ютерне моделювання, робототехніка, енергозбереження, проектування «розумних» систем, кібербезпека, прикладна лінгвістика, цифровий маркетинг та дизайн, а також управління персоналом в умовах криз [22].

Ці професії формують нові запити до системи освіти, яка має не лише надавати фахові знання, а й забезпечувати розвиток гнучких навичок (soft skills), критичного мислення, комунікаційної компетентності та адаптивності. Водночас зростає значення формування усвідомлених уявлень студентів про власне професійне майбутнє — як умови для ефективного самовизначення і самореалізації в умовах конкурентного середовища [30].

Особливого значення це набуває в українських реаліях, де через воєнні дії багато студентів стикаються з обмеженим доступом до ресурсів,

невизначеністю щодо майбутнього та переоцінкою життєвих пріоритетів. Такі обставини посилюють актуальність дослідження феномену професійних уявлень як внутрішнього орієнтиру, що допомагає зберігати цілеспрямованість, ідентичність та віру у професійне майбутнє [21].

Одним із провідних напрямів удосконалення професійної підготовки студентів є урахування їхньої професійної спрямованості вже в процесі здобуття вищої освіти. Це передбачає не лише орієнтацію на формальні навчальні цілі, а й активне використання індивідуально-психологічних особливостей студентів у побудові освітньої взаємодії. Актуальними стають адаптивні освітні стратегії, які враховують професійні очікування, уявлення про майбутню діяльність, рівень мотиваційної включеності та рефлексивні установки.

Такий підхід передбачає зміну форм і методів викладання — включення практикоорієнтованих завдань, індивідуальних траєкторій розвитку, диференційованого оцінювання та рефлексивної підтримки. Він сприяє не лише глибшому засвоєнню знань, а й формуванню у студентів стійкої професійної ідентичності, що є критично важливим в умовах невизначеності сучасного ринку праці [32].

Сучасна українська педагогічна психологія активно досліджує механізми формування спрямованості особистості в освітньому середовищі. Істотний внесок у вивчення професійної спрямованості студентів зробили такі вчені, як І. А. Зязюн, який розглядав проблеми професійного саморозвитку особистості майбутнього фахівця, та В. В. Рибалка, який акцентував на структурних складниках і психологічних детермінантах професійної діяльності. У контексті новітніх викликів, зокрема пов'язаних із війною, такі дослідження набувають ще більшої ваги — адже студенти потребують не лише професійної підготовки, а й внутрішньої опори, що базується на ціннісному розумінні своєї майбутньої ролі в суспільстві [4].

Крім того, західні підходи, такі як модель «career construction» [30] та концепція «future work selves» [33], підкреслюють важливість формування в молоді чіткого бачення себе в майбутньому професійному просторі як запоруки особистої мотивації, цілеспрямованості та готовності до самореалізації.

Осмислення феномену професії має глибокі історико-філософські корені. Ще в античні часи професійна діяльність розглядалася не лише як засіб існування, а як суспільно значуща форма реалізації особистості. Так, римський філософ і оратор Марк Туллій Цицерон трактував поняття "*professio*" як відкриту декларацію особою своєї діяльності, суспільного призначення, а також продуктів чи послуг, які вона надає [25]. У цьому значенні професія постає не лише як навичка чи ремесло, а як публічна позиція, ідентичність, що пов'язує індивіда зі спільнотою.

Британський філософ і логік Альфред Норт Уайтхед у своїх працях наголошував, що ознакою професії є наявність теоретичного підґрунтя для практичної діяльності — розуміння глибинних закономірностей і сутності об'єкта праці. Це теоретичне передбачення дає змогу фахівцю діяти не лише інтуїтивно, а й свідомо будувати стратегії взаємодії з професійним середовищем, формувати бачення змін, адаптуватися до нових викликів [35].

У психологічному контексті важливу роль у професійному самовизначенні відіграє уявлення про професійну діяльність як внутрішній образ майбутнього, що включає знання про зміст професії, очікування, вимоги і можливі труднощі. Як зазначає Є. Зеєр, саме структура й специфіка професійної діяльності слугують орієнтиром у виборі професійного шляху, формують індивідуальні стратегії опанування професії та можуть бути джерелом професійних криз у разі невідповідності очікувань і реальності [12].

Таким чином, уявлення про професійну діяльність виконує функцію внутрішнього компаса: воно задає вектор орієнтації особистості в соціальному й професійному просторі, посилює впевненість у власному виборі, допомагає

декларувати не лише наміри, а й професійний потенціал, що формується в процесі навчання та саморозвитку. В умовах сучасних викликів — зокрема глобальної нестабільності та війни в Україні — такий внутрішній орієнтир стає особливо значущим для збереження цілеспрямованості молоді.

Формування наукового підходу до вивчення професійної спрямованості особистості бере свій початок ще на межі XIX–XX століть, коли у психології з'являються перші концепції взаємозв'язку між внутрішніми рисами людини та її професійною поведінкою. Одним із піонерів цього напрямку в західній психології був Гуго Мюнстерберг, який заклав основи психології праці та розробив ідеї психодіагностики професійної придатності [12]. Він акцентував увагу на ролі когнітивних і мотиваційних характеристик у виборі та реалізації професії.

У подальшому розвиток набула ідея взаємодії між особистістю та соціокультурним середовищем як ключового чинника формування професійної орієнтації. Сучасні концепції, зокрема *теорія соціального навчання Дж. Крампа* [16], *теорія особистісної відповідності Дж. Голланда* [18] та *модель конструкції кар'єри М. Савікаса* [32], підкреслюють, що професійне самовизначення є результатом складної взаємодії між внутрішніми потребами особистості, її життєвим досвідом, цінностями та впливом зовнішнього середовища.

Окрему роль у сучасних дослідженнях відіграє типологізація професійної спрямованості, яка дозволяє не лише класифікувати основні моделі орієнтації особистості, а й розробити ефективні інструменти психодіагностики. Так, наприклад, Голланд визначив шість типів професійної орієнтації (реалістичний, інтелектуальний, соціальний, конвенційний, підприємницький і артистичний), які корелюють із певними видами діяльності та професійним середовищем [31]. Такі типології активно використовуються у сучасному кар'єрному консультуванні та формуванні освітніх траєкторій студентів.

Значний внесок у розвиток методології діагностики професійної спрямованості зроблено в межах когнітивно-рефлексивного підходу, зокрема у концепціях «майбутнього професійного Я» (future work selves) — як уявного образу себе в професії, який активує внутрішню мотивацію та планування кар'єри [33]. Цей підхід дозволяє подолати обмеження симптоматичного чи етіологічного підходів, розширюючи аналіз до прогностичних і інтервенційних рівнів.

Отже, сучасна наука про професійну спрямованість спирається на інтегративний підхід, у якому поєднуються когнітивні, мотиваційні, культурні та соціальні чинники. Подібне спрямування створює умови для більш поглибленого осмислення процесу професійного самовизначення, особливо у період студентства як чутливого періоду для становлення життєвої перспективи.

У середині XX століття у психологічній науці зростає інтерес до вивчення мотиваційної структури особистості та чинників, що визначають її професійну спрямованість. Особливу увагу дослідники починають приділяти аналізу принципу детермінізму — як основи розуміння того, яким чином внутрішні й зовнішні чинники формують цілісну поведінкову систему людини у професійній сфері. У цей період активно розвивається ідея про те, що мотиваційна сфера особистості є центральною ланкою у процесі професійного самовизначення, оскільки саме мотиви впливають на спрямованість, цінності, очікування та стиль прийняття рішень.

Вагомий внесок у становлення та розвиток цього напрямку здійснили дослідники гуманістичної та когнітивної психології. Так, Абрахам Маслоу у своїй теорії ієрархії потреб [29] підкреслював, що лише після задоволення базових потреб особистість здатна орієнтуватися на самореалізацію, яка часто реалізується саме в професійній діяльності. Пізніше Карл Роджерс наголошував на значенні усвідомленого вибору та особистісної автономії у побудові професійної ідентичності [30].

У європейській психології концепція внутрішньої мотивації та смислу діяльності отримала розвиток у працях Віктора Франкла, який розглядав професійну діяльність як одну з форм наповнення життя смислом, що сприяє психічній стійкості й збереженню суб'єктності навіть в умовах криз [27]. У сучасних дослідженнях [31] ця думка розвивається в межах теорії самодетермінації, яка стверджує, що глибоке усвідомлення цілей діяльності та відчуття компетентності є визначальними для довготривалої професійної мотивації.

Таким чином, принцип детермінізму в осмисленні професійної спрямованості трансформувався від розуміння людини як об'єкта впливів до розуміння її як активного суб'єкта, що самостійно формує своє професійне майбутнє на основі внутрішніх переконань, цінностей і життєвих смислів. Це особливо важливо у воєнних умовах, коли студенти часто переглядають свої професійні орієнтири та шукають діяльність, яка має суспільну значущість і відповідає внутрішнім переконанням.

Упродовж другої половини XX століття значно зросла увага до індивідуально-психологічних характеристик особистості як важливої основи для професійного самовизначення. Саме у цей період зароджується тенденція до поглибленого вивчення психологічних передумов здатності особистості до опанування певної професійної діяльності, зокрема через дослідження когнітивних стилів, мотиваційної структури, типів особистості та ціннісних орієнтацій.

Особливої уваги заслуговують підходи, що враховують культурно-психологічні детермінанти формування професійної спрямованості, в яких поєднуються свідомі та підсвідомі механізми вибору. У цьому контексті актуальною залишається аналітична психологія Карла Густава Юнга, який наголошував, що на формування особистих орієнтирів у професійному житті впливають архетипи — глибинні структури колективного несвідомого. Саме архетипічні образи (Героя, Мудреця, Майстра тощо) нерідко слугують

внутрішніми шаблонами, через які людина інтуїтивно формує уявлення про «свою» професію [19].

За Юнгом, професійний вибір — це не лише раціональне рішення, а й прояв глибинної тенденції особистості до реалізації певного символічного сценарію, пов'язаного з її індивідуальним шляхом розвитку. Це передбачає інтеграцію особистісних рис, життєвих цілей, внутрішньої мотивації та культурного контексту. Важливо, що усвідомлення таких архетипічних основ дозволяє не лише глибше зрозуміти джерела професійного потягу, а й критично оцінити вплив підсвідомих імпульсів на власні рішення.

Сучасні підходи до профдіагностики (наприклад, *career-story interview* або *narrative career counseling*,) [32] також враховують вплив символічних структур мислення, життєвих сценаріїв та культурних настанов на формування уявлень про майбутню професію. Це дозволяє інтерпретувати професійний вибір не лише як відповідь на запит ринку праці, а як інтегральний вияв особистості, її унікальної історії та сенсожиттєвих орієнтирів.

Як зазначав А. Маслоу, головне завдання — «допомогти людині стати тією, ким вона може бути» — сьогодні цілком співзвучне з основною метою вищої освіти в контексті трансформаційних змін українського суспільства: забезпечити умови для повноцінної реалізації особистісного потенціалу й її повноцінної самореалізації [29].

У процесі діагностики професійної спрямованості особистості дослідники орієнтуються на низку психологічних параметрів, що відображають глибинні установки, мотиваційні механізми, ціннісні орієнтири та рівень готовності до професійного самоздійснення. У спеціальній літературі підкреслюється доцільність комплексного психометричного підходу до аналізу цих характеристик. У табл. 1.1. узагальнено основні інформаційні параметри, які становлять діагностичну цінність при вивченні професійної спрямованості студентської молоді.

Табл 1.1.

**Ключові інформаційні параметри діагностики професійної
спрямованості особистості**

№	Параметр	Змістовна характеристика
1	Установки на обрану діяльність	Поєднують як усвідомлені, так і неусвідомлені ставлення до професії; включають когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти.
2	Мотиваційні стратегії	Сукупність внутрішніх механізмів і мотивів, які зумовлюють вибір професійної діяльності.
3	Домінуючі ціннісні орієнтації	Пріоритетні для особистості цінності, що впливають на вибір шляхів професійного самоздійснення.
4	Рівень готовності до професійної діяльності	Здатність до освоєння специфічних професійних якостей і виконання ролей, притаманних обраній спеціальності.

Таким чином, діагностика професійної спрямованості студентів вимагає цілісного підходу до вивчення мотиваційно-ціннісної та поведінкової сфер особистості. Саме через аналіз наведених параметрів можна отримати глибше розуміння внутрішньої структури професійного самовизначення та розробити ефективні стратегії його підтримки в освітньому процесі.

Діагностика професійної спрямованості являє собою процес виявлення індивідуальних інтересів, здібностей, схильностей, особистісних рис і мотиваційних установок, що сприяє свідомому вибору професійного шляху відповідно до внутрішнього потенціалу та психологічних особливостей людини. Такий процес є ключовим елементом системи профорієнтаційного супроводу та професійного самовизначення, особливо в юнацькому віці, адже він дозволяє мінімізувати ризики помилкового вибору фаху та забезпечити більш гармонійне поєднання особистісних характеристик з вимогами обраної професії.

Процес діагностування професійної спрямованості виконує низку ключових завдань, спрямованих на підтримку особистості в процесі свідомого професійного самовизначення. Серед основних цілей виділяють такі:

- *Визначення інтересів і схильностей* — виявлення сфер діяльності, які найбільше відповідають уподобанням і стилю мислення особистості.
- *Оцінка здібностей і сильних сторін* — ідентифікація потенціалу в інтелектуальній, креативній, комунікативній чи технічній площині.
- *Формування реалістичних уявлень про професію* — зіставлення особистісних особливостей із вимогами професій для зниження ризику хибного вибору.
- *Підтримка вибору освітньої траєкторії* — рекомендації щодо навчального закладу та спеціальності відповідно до виявлених індивідуальних характеристик.

На ранньому етапі професійного розвитку, який охоплює профорієнтаційний вибір, вступ до закладу вищої освіти та перші кроки в новій академічній спільноті, формується початкове уявлення про фахову діяльність, визначаються базові інтереси й домінуючі вектори особистісної спрямованості. У цей період особистість ще перебуває на стадії пошуку — як у зовнішньому, так і у внутрішньому вимірі. Проте саме тут закладається підґрунтя для подальшого професійного самовизначення, зокрема через емоційно забарвлений образ професії, перші рефлексії щодо власної придатності та уявлення про життєву траєкторію [24].

Формування професійної Я-концепції, згідно з дослідженнями, починається саме на цьому етапі та істотно впливає на стратегії професійного розвитку. Психологічна підготовка в цей час має не лише інформативно-роз'яснювальну функцію, а й виконує роль каталізатора особистісного осмислення — вона сприяє усвідомленню вимог і реалій фаху, а також визначенню власних сильних і слабких сторін у відповідному контексті [25].

У цьому контексті уявлення про професію виконують функцію психологічного «налаштування» — вони активізують мотиваційні й регулятивні механізми, визначають міру відповідальності, глибину залученості та готовність до подолання складнощів. Власне, це своєрідна

ментальна модель, з якою студент надалі співвідносить власну діяльність, відображаючи не лише знання про специфіку професії, а й власне бачення себе у професійному просторі. Саме тому початковий етап професійного навчання задає вектор подальшого саморозвитку, формуючи базис для психологічної налаштованості на професійну діяльність.

1.2. Уявлення про майбутню професію як елемент професійної ідентичності

Уявлення про майбутню професію становить ключовий компонент формування професійної ідентичності, адже саме через нього особистість осмислює свій майбутній професійний шлях, ролі та можливості реалізації у вибраній сфері діяльності [23].

Психологічна готовність — це динамічний стан мобілізації внутрішніх ресурсів особистості (емоційних, когнітивних, мотиваційних), який забезпечує її здатність ефективно діяти в межах конкретної діяльності або ситуації [6].

Психологічна готовність до професійної діяльності розглядається як багатокomпонентна структура, що включає низку взаємопов'язаних елементів. Кожен із них виконує окрему функцію у забезпеченні ефективного включення особистості в обрану професійну сферу. Основні структурні компоненти психологічної готовності до професійної діяльності та їх змістову характеристику ми навели в таблиці 1.2.

Табл. 1.2.

Структура психологічної готовності до професійної діяльності

№	Компонент	Змістова характеристика
1	Мотиваційний	Відображає позитивне ставлення до майбутньої діяльності, інтерес і наявність стійких професійних мотивів.
2	Когнітивний	Включає знання та уявлення про зміст, умови й вимоги професійної діяльності до особистості.

Продовження табл. 1.2.

3	Функціонально-операційний	Пов'язаний з володінням засобами, прийомами, знаннями, уміннями й навичками, необхідними для роботи.
4	Емоційно-вольовий	Виявляється у здатності до самоконтролю, управління емоціями, напруженню волі та діями в складних умовах.
5	Особистісний	Ґрунтується на адекватній самооцінці підготовленості та відповідності вимогам обраної професії.
6	Мобілізаційний	Пов'язаний зі здатністю до самомобілізації, оцінки можливих труднощів і активізації внутрішніх ресурсів.

Таким чином, психологічна готовність до професійної діяльності має складну внутрішню структуру, де кожен компонент забезпечує окремий аспект адаптації та ефективності у професійному середовищі. Її формування є необхідною умовою успішного входження студентів у трудову діяльність та досягнення професійної самореалізації [5].

Формування професійного самовизначення та психологічної готовності до майбутньої діяльності розпочинається вже на ранніх етапах здобуття вищої освіти. На цьому етапі важливою умовою виступає внутрішнє прийняття обраної професії, позитивне ставлення до неї, а також наявність інтересу та мотивації до пізнання її змісту та специфіки. Одним із чинників цього процесу є створення у свідомості студента ідеального образу професії, що виконує роль орієнтира у професійному становленні [34].

Психологічна готовність значно посилюється в умовах, коли студент не лише теоретично засвоює знання, а й усвідомлено аналізує свої індивідуальні якості, їхню відповідність вимогам майбутньої професії, моделює типові професійні ситуації та прогнозує власні дії в них. Особливо цінним є вміння будувати особисту стратегію професійного розвитку — із чіткими цілями, конкретними етапами та критеріями досягнення.

Як зазначають дослідники, молодь, яка формує уявлення про себе як майбутнього фахівця, усвідомлює професійні вимоги та бачить сенс навчання

в контексті майбутньої діяльності, демонструє вищу мотивацію, стійкість і результативність у професійній сфері [28],[32].

Формування професійної ідентичності — це поступовий, динамічний процес, який охоплює психологічну, когнітивну, емоційну й поведінкову інтеграцію особистості в обрану професійну сферу. У студентському віці він зазвичай проходить через низку послідовних етапів, кожен із яких має власну мету, завдання та психологічні бар'єри.

1. Орієнтаційно-пошуковий етап (1–2 курси навчання)

На цьому етапі студенти зазвичай мають загальне, часто ідеалізоване уявлення про свою майбутню професію. Основна функція цього періоду — орієнтація в освітньому просторі, знайомство з базовими поняттями професії, а також перші спроби зіставити себе з очікуваним професійним образом. *Типові прояви:* Інтерес до престижу чи статусу професії; Залежність від соціальних стереотипів; Часте переосмислення або сумніви щодо обраного напрямку.

2. Осмислювально-адаптаційний етап (2–3 курси)

Студенти починають усвідомлювати реальні вимоги професії, що веде до корекції початкових уявлень. На цьому етапі відбувається зіткнення ідеалізованого образу професії з реальним навчальним і практичним досвідом. *Типові процеси:* Когнітивна інтеграція знань про професійну діяльність; Формування почуття професійної придатності або сумнівів у ній; Посилення ролі особистісного аналізу ("Чи справді це моє?").

3. Ідентифікаційно-рефлексивний етап (4 курс і старше / перед дипломом)

На цьому етапі відбувається більш чітке формулювання власного місця в майбутній професійній спільноті. Особистість приймає себе як фахівця (або, навпаки, відкидає цей образ) і створює внутрішню модель професійного «Я».

Ключові характеристики: Розвиток рефлексивного мислення щодо професійної ролі; Усвідомлення не лише знань, а й відповідальності, етичних

засад професії; Зародження професійної самосвідомості й готовності до самореалізації.

4. Прогностично-ціннісний етап (перехід до реальної професійної діяльності)

Цей етап зазвичай припадає на завершення навчання та перший досвід роботи. Особистість формує довгострокові кар'єрні цілі, аналізує свої ресурси і бар'єри, будує траєкторію професійного зростання.

Ознаки етапу: Планування кар'єри й розуміння професійного контексту; Узгодження внутрішніх цінностей із реаліями професійного середовища; Прагнення до реалізації фахової ідентичності в реальному соціальному просторі.

Усвідомлення поетапності становлення професійної ідентичності дає можливість не лише глибше підтримувати студентів у процесі самовизначення, а й своєчасно виявляти труднощі — наприклад, когнітивний дисонанс, професійну тривожність, зовнішню мотивацію без внутрішнього прийняття. Урахування цих фаз відіграє ключову роль у формуванні дієвої системи психологічного супроводу у вищих навчальних закладах.

Проблематика формування професійної готовності майбутніх фахівців набула широке відображення у вітчизняній та зарубіжній науковій думці. Зокрема, О. В. Бондар досліджує психологічні умови формування професійної ідентичності студентів, підкреслюючи роль самосвідомості й інтерналізованих цінностей у процесі становлення фахівця. У працях Н. І. Пов'якель розкрито значення цілеспрямованого розвитку професійної самосвідомості в умовах освітнього процесу, а також обґрунтовано потребу у супроводі професійного самовизначення майбутніх психологів [16],

На концептуальному рівні питання розвитку професійної майстерності та її етапів детально розглядає А. Савікас, який в межах теорії кар'єрного конструювання акцентує увагу на особистісному сенсі, який студент вкладає в уявлення про професійну діяльність. Подібну логіку підтримує його колеги,

які розглядають професійну зрілість як послідовну еволюцію образу «Я» у професії [9].

У дослідженнях Ж. П. Вірної акцентовано увагу на впливі освітнього середовища на конкурентоспроможність майбутніх фахівців, а також на важливості психологічного супроводу професійного розвитку. Крім того, І. М. Попович системно підходить до аналізу мотиваційної сфери студентської молоді та її зв'язку з особистісним і професійним самовизначенням.

Західні автори, робили спроби поєднати індивідуально-психологічні характеристики з готовністю до професійної адаптації, підкреслюючи роль особистісних факторів (відповідальність, відкритість до нового, емоційна стабільність) у професійному становленні [23]

Американські психологи Л. Голдстайн і Дж. К. Форд запропонували загальну модель професійного навчання, в основі якої лежить психологічний підхід. Центральними елементами цієї моделі є три ключові компоненти: аналіз професійних завдань, характеристика особистісних якостей майбутнього фахівця та вивчення психологічного змісту умов праці [34].

Аналіз професійних завдань охоплює вивчення структури та змісту діяльності, виокремлення функціональних обов'язків, операцій і ключових дій. Аналіз особистості дозволяє визначити психологічні якості, здібності та індивідуальні характеристики, необхідні для ефективного виконання професійних функцій. Третій компонент — аналіз особливостей організації праці — охоплює вивчення контекстуальних умов, типових ситуацій, форм міжособистісної взаємодії, притаманних певній професії.

Співставлення цих трьох аспектів виконує координуючу функцію: допомагає сформуванню у майбутнього фахівця чітке уявлення про очікувані професійні дії, необхідні психологічні якості та специфіку майбутнього професійного середовища. Дослідження підтверджують, що окрім технічних та когнітивних складників, значну роль у підготовці спеціаліста відіграють мотиваційні аспекти, рівень задоволеності навчальною діяльністю, структура

організації навчального процесу та ситуативні чинники. Це підкреслює важливість усвідомлення майбутніми фахівцями психологічного змісту професійної діяльності та активного формування професійних мотивів.

Процес професійного становлення особистості в закладах вищої освіти відбувається відповідно до цілей, завдань і етапів освітнього процесу. Психологічна підготовка має бути спрямована на розвиток професійно-особистісного потенціалу студента — формування професійних уявлень, розвиток значущих якостей і усвідомлення власної траєкторії професійного зростання [20].

Професійне становлення студента-психолога не є одномоментним актом, а розгортається у формі послідовного процесу, що проходить через низку ключових етапів. Кожен із них має власну функцію в структурі професійного розвитку — від первинної орієнтації у вибраній сфері до усвідомленого конструювання власного стилю діяльності. У різні періоди освітньої траєкторії активізуються специфічні психологічні механізми — мотиваційні, когнітивні, емоційні, рефлексивні — що забезпечують формування професійної ідентичності та адаптацію до вимог майбутньої діяльності [8].

Особливої актуальності цей процес набуває в умовах сучасних викликів: зростаючих запитів до якості психологічної допомоги, нестабільного соціального середовища та воєнного стану, що накладає додаткове навантаження на систему професійної освіти. Саме тому важливо розглядати професійний розвиток студентів не лише як накопичення знань, а як глибоку внутрішню трансформацію, в якій навчання стає простором особистісного і професійного зростання [11],[12].

Зведену характеристику основних етапів професійного становлення студента-психолога подано в табл. 1.3..

Табл. 1.3

Етапи професійного розвитку майбутніх психологів

№	Етап	Основні характеристики
1	Орієнтаційно-мотиваційний	Формується перше уявлення про професію; важливу роль відіграють соціальні стереотипи, престиж і очікування. Студенти орієнтуються на зовнішні фактори, поступово виникає інтерес до змісту діяльності.
2	Когнітивно-аналітичний	Студенти починають усвідомлювати реальні вимоги професії, стикаються з першими труднощами. Виникає потреба зіставити свої можливості з професійними стандартами. Розвиваються когнітивна активність, критичне мислення та рефлексія.
3	Рефлексивно-практичний	Набутий досвід інтегрується з особистісними цінностями. Відбувається осмислення власного стилю діяльності. Зміцнюється внутрішня мотивація, формується професійне «Я» та індивідуальна стратегія розвитку.

Таким чином, подана етапна модель професійного розвитку майбутніх психологів відображає поступову динаміку становлення особистості фахівця — від початкового інтересу до свідомого прийняття професійної ідентичності. Кожен з етапів супроводжується специфічними внутрішніми процесами — мотиваційними, когнітивними, емоційно-рефлексивними — що потребують як самостійного опрацювання, так і цілеспрямованої підтримки з боку освітнього середовища. У цьому контексті концепція Голдстайна і Форда дозволяє не лише діагностувати ключові аспекти готовності до професійної діяльності, а й вибудувати цілісну систему психологічного супроводу, яка сприятиме гармонійному включенню майбутніх психологів у фахову спільноту [22].

Проаналізувавши теоретичні положення, які ми розглядали в межах даного підрозділу, можна стверджувати, що формування уявлень про

майбутню професію є складним процесом, який інтегрує як зовнішні, так і внутрішні передумови психологічної підготовки особистості. До зовнішніх належать соціальні очікування, умови майбутньої професійної діяльності, вимоги роботодавців і особливості організації навчання, які формують об'єктивний контекст професійного вибору. Водночас внутрішні чинники — такі як особистісні цілі, професійні наміри, уявлення про себе в професії, рівень мотивації — виступають ядром суб'єктивного осмислення фахової ролі. Ці групи впливів взаємодіють у процесі побудови професійної ідентичності, а психологічна готовність до професійної діяльності проявляється через три основні складові: когнітивний, мотиваційний та особистісний. Когнітивний компонент забезпечує уявлення про професію, її зміст і вимоги, мотиваційний — активізує інтерес до фаху, окреслює особисту цінність майбутньої діяльності, тоді як особистісний сприяє конструюванню професійного «Я» через рефлексію, самопізнання й саморозвиток. Враховуючи це, стає очевидним, що підтримка професійного самовизначення студентів має будуватися на системному врахуванні усіх перелічених елементів, особливо в умовах нестабільного соціального середовища, де формування усвідомленої ідентичності набуває ще більшого значення для ефективного професійного становлення.

1.3 Роль уявлень про професію у формуванні психологічної готовності до професійної діяльності

У процесі формування психологічної готовності до професійної діяльності ключову роль відіграють уявлення особистості про свою майбутню професію. У психологічній науці вони розглядаються як своєрідний ментальний конструкт, що відображає не лише знання про специфіку майбутньої діяльності, а й емоційне ставлення до неї, ціннісні орієнтири, соціальні очікування та особистісне бачення свого місця в професійному

просторі. Інакше кажучи, йдеться про усвідомлений образ професії, що формується у свідомості індивіда під впливом індивідуального досвіду, навчальної інформації та соціального контекст [17].

Такі уявлення, як правило, включають три складники: когнітивний (знання про вимоги, умови, завдання професійної діяльності), емоційний (ставлення до цієї діяльності, рівень внутрішньої мотивації, переживання, пов'язані з нею) та ціннісно-орієнтаційний (усвідомлення соціальної значущості обраної професії, її ролі у власній самореалізації). Саме інтеграція цих складників визначає глибину професійного самосприйняття та готовність до включення в реальну діяльність.

Дослідження показують, що сформоване, реалістичне й особистісно значуще уявлення про професію є тим підґрунтям, яке забезпечує не лише стійку професійну мотивацію, а й сприяє формуванню професійної ідентичності та конструктивній адаптації до професійного середовища. У сучасному соціокультурному просторі, особливо в умовах нестабільності, війни та трансформації ринку праці, роль цих уявлень зростає, оскільки вони стають внутрішнім орієнтиром і психологічною опорою для майбутнього спеціаліста [16].

Психологічна готовність до професійної діяльності визначається як складна інтегрована система, що включає ряд компонентів: мотиваційний, когнітивний, операційний (пізнавально-оперативний), орієнтаційний, емоційно-вольовий, психофізіологічний та оцінювальний. Серед цих компонентів уявлення про професію відіграють центральну роль у мотиваційному й орієнтаційному блоках, формуючи внутрішній поштовх до саморозвитку та професійної активності. Саме чіткі, змістовні та особистісно значущі уявлення залучають майбутнього фахівця до свідомого опанування знань, розвитку умінь та досягнення професійної зрілості [14].

Крім того, на основі професійних уявлень формується стратегія поведінки у складних ситуаціях, професійне бачення себе, готовність до

етичних рішень, прийняття відповідальності та ініціативності. Власне, глибоке позитивне уявлення про майбутню діяльність стає підґрунтям професійної спрямованості — стійкої внутрішньої якості, що забезпечує вектор саморозвитку, самореалізації та професійного самовизначення.

Уявлення про майбутню професію виконують не лише роль відображення знань чи очікувань, а й активно інтегруються в основні психологічні компоненти готовності до діяльності. Вони впливають на спрямованість, усвідомленість, ціннісну регуляцію та стратегії професійної поведінки [3]. Для наочного розкриття цього впливу доцільно узагальнити функції уявлень у відповідних складових психологічної готовності студентів-психологів до професійної діяльності. Це подано в таблиці 1.4.

Табл. 1.4.

**Функції уявлень про професію в структурі психологічної
готовності**

Компонент психологічної готовності	Роль уявлень про професію
Мотиваційний	Формують внутрішній стимул до вибору професії, закладають смислову основу професійної мотивації.
Когнітивний	Забезпечують уявлення про зміст, вимоги, специфіку та перспективи обраної професії.
Орієнтаційний	Спрямовують професійну поведінку, визначаючи цілі та очікувані результати діяльності.
Емоційно-вольовий	Підсилюють емоційну залученість і стійкість у подоланні труднощів, зміцнюють рішучість діяти у вибраній сфері.
Оцінювальний	Сприяють адекватній самооцінці готовності до професійної діяльності та рівня відповідності власного образу професіонала.

Сформовані, усвідомлені та реалістичні уявлення про майбутню професію відіграють багатофункціональну роль у процесі професійного становлення особистості. Вони не лише забезпечують когнітивну орієнтацію та мотиваційне підґрунтя для вибору професійного шляху, а й підтримують

внутрішню цілісність психологічної готовності студента. Завдяки такому комплексному впливу уявлення про професію виступають своєрідним психологічним мостом між освітнім середовищем і майбутнім професійним самоздійсненням. Процес формування уявлень про професію є складною інтегративною взаємодією як зовнішніх впливів, так і внутрішніх характеристик особистості. Він не обмежується лише засвоєнням знань, а охоплює ширший спектр психологічних механізмів, що поступово вибудовують цілісне бачення професійної діяльності. [1].

До ключових механізмів цього процесу належать:

Когнітивний механізм, який ґрунтується на надходженні, засвоєнні та осмисленні інформації про професійну сферу. Це включає ознайомлення зі змістом, структурою та функціями обраної спеціальності, що відбувається через лекції, практичні заняття, ознайомчі курси та самостійне вивчення.

Мотиваційний механізм відповідає за емоційне залучення до обраної професії. Він виявляється у формуванні позитивного ставлення, інтересу, прагнення досягати успіхів у професійному самоздійсненні та внутрішньої готовності реалізувати себе в цій сфері [6].

Соціально-нормативний механізм передбачає співвіднесення індивідуального бачення професії з домінантними культурними, соціальними й професійними цінностями. Особистість порівнює свої очікування з усталеними уявленнями в суспільстві, що впливає на її впевненість у правильності вибору [2].

Механізм особистісної ідентифікації пов'язаний із процесами саморозуміння — формуванням образу професійного «Я», самооцінки та рефлексії. Він дозволяє осмислити, наскільки індивідуальні якості узгоджуються з професійними вимогами, і які кроки необхідні для професійного зростання [24].

Важливу роль у цьому контексті відіграє безпосереднє включення студентів у професійну діяльність. Практика, стажування, участь у тренінгах

та симуляційних вправах створюють умови для зіставлення очікувань із реальним змістом професії, відкриваючи простір для корекції уявлень, самоперевірки та уточнення власних професійних орієнтирів. Саме через досвідчення практичних ситуацій у студентів розвивається не лише професійна ідентичність, а й усвідомлене бачення свого місця в обраній галузі [23].

Одним із ключових чинників ефективного формування уявлень про професію є врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів: тип темпераменту (екстраверсія / інтроверсія), рівень емоційної стабільності, розвиненість рефлексивних здібностей, мотиваційна сфера, потреба у досягненнях, наявність попереднього професійного досвіду тощо [21].

Формування уявлень про професію реалізується через педагогічно організовані форми:

- *Моделювання професійних ситуацій*: симуляції, рольові ігри, «життєві кейси», де студенти можуть на практиці спробувати себе в різних ролях, характерних для професійної діяльності.
- *Розробка професіограм і автопрофесіограм*: складання студентами узагальненого портрету фахівця та аналіз відповідності власних якостей до ідеалу, що підвищує рівень усвідомленості та саморефлексії.
- *Ділові й інтерактивні ігри, тренінги*: дають змогу «прожити» певні аспекти майбутньої діяльності, усвідомити типові професійні виклики, розвинути комунікативні та управлінські навички.
- *Професійне стажування та практика*: безпосередній досвід занурення у професійне середовище сприяє уточненню уявлень, зіставленню очікувань із реальністю, формуванню адаптаційних стратегій.
- *Психолого-педагогічні бесіди й супервізії*: обговорення емоційних переживань, труднощів, сумнівів щодо вибору професії. Це створює підтримувальне середовище для рефлексії й глибшого осмислення своєї професійної ідентичності.

- *Рефлексивні техніки:* есе, ведення щоденника професійного зростання, самоспостереження. Вони допомагають виявити зони особистісного розвитку, слабкі й сильні сторони, посилюють суб'єктивне відчуття професійної приналежності.

Варто зазначити, що в умовах війни та трансформації освітнього процесу в Україні роль внутрішніх уявлень про професію лише посилюється. Студенти, які навчаються в умовах невизначеності, з обмеженим доступом до очного навчання або практики, часто покладаються на свої уявлення як основне джерело орієнтації у фаховому просторі. Саме тому важливо створювати середовище, де студент може безпечно моделювати й перевіряти свої очікування та образи професії [11].

Таким чином, уявлення про професію виступають не лише когнітивним орієнтиром, а й потужним психологічним ресурсом, що забезпечує інтеграцію знань, мотивації, емоційного залучення й ціннісної спрямованості особистості. Їх формування — це не побічний ефект навчального процесу, а цілеспрямована складова професійної підготовки, яка потребує уваги з боку викладачів, психологів і самих студентів. В умовах соціальної нестабільності, трансформації професійних стандартів і постійного зростання вимог до фахівця, саме глибоко усвідомлене й реалістичне уявлення про професію може стати стрижнем психологічної готовності, чинником адаптаційної стійкості та рушієм подальшого професійного розвитку.

Висновки до розділу 1

Уявлення про професію виступають не лише результатом когнітивної обізнаності студентів, а й важливою психологічною передумовою формування внутрішньої готовності до професійної діяльності. Теоретичний аналіз літератури засвідчує, що уявлення про фах мають складну, багатовимірну природу: вони охоплюють знання, емоційні установки, ціннісні орієнтири, елементи професійної ідентичності та поведінкові стратегії. Ці уявлення не є сталими — вони формуються поступово, під впливом як зовнішнього середовища (освітніх практик, соціального контексту, ринку праці), так і внутрішніх особливостей особистості (мотивації, рефлексивності, досвіду, самооцінки).

Аналіз структурно-компонентного складу психологічної готовності до професійної діяльності дозволяє стверджувати, що професійні уявлення найбільш тісно інтегруються з мотиваційним, орієнтаційним, емоційно-вольовим і когнітивним компонентами, забезпечуючи зв'язок між знаннями про професію та реальним включенням у неї. Вони виконують адаптивну, регулятивну та проєктивну функції — слугують підґрунтям для формування стійкої професійної ідентичності та спрямовують студента в процесі самореалізації.

У фокусі сучасного наукового дискурсу зростає значущість психологічного супроводу формування уявлень про професію як інструменту розвитку професійної готовності. Це особливо актуально в умовах соціальної турбулентності, змін у ринку праці та викликів воєнного часу. У цьому контексті уявлення студентів про професію можна розглядати як ключовий внутрішній ресурс, що сприяє їхній стійкості, професійному зростанню та усвідомленому життєвому вибору.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ УЯВЛЕНЬ СТУДЕНТІВ ПРО СВОЮ МАЙБУТНЮ ПРОФЕСІЮ

2.1. Організація дослідження та методичне забезпечення

Побудова емпіричного дослідження ґрунтувалася на необхідності виявити психологічні чинники, що впливають на формування уявлень студентської молоді про свою майбутню професію, а також на прагненні охопити комплексний аналіз як змістовних, так і структурних аспектів цих уявлень. Об'єктом дослідження виступив процес професійного становлення студентів як цілісна система формування професійної ідентичності. Предметом — психологічні особливості уявлень студентів про майбутню професійну діяльність, зокрема їх зміст, емоційно-ціннісне наповнення, логіку побудови та зв'язок із особистісною мотивацією.

Метою дослідження було виявити особливості формування, структурування та індивідуального переживання уявлень студентів про майбутню професію в контексті їх психологічної готовності до професійного життя.

Для досягнення цієї мети було визначено такі завдання:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових підходів до розуміння уявлень про професію у психології особистості та професійного самовизначення;
2. Виокремити ключові змістові та структурні компоненти уявлень студентів про майбутню професію;
3. Дослідити вплив соціальних, особистісних та освітніх чинників на формування уявлень про професійну діяльність;
4. Провести емпіричне вивчення студентських уявлень про майбутню професію на основі валідних психодіагностичних методик;
5. Сформулювати психологічні рекомендації щодо супроводу процесу

професійного самовизначення молоді.

Для реалізації поставлених завдань було застосовано комплекс методів дослідження. **Теоретичні методи:** аналіз, синтез, узагальнення наукових джерел, систематизація емпіричних та концептуальних підходів до вивчення професійної ідентичності.

Емпіричні методи:

- *Тест ціннісних орієнтацій М. Рокича* — дозволяє виявити домінуючі життєві цінності, які можуть бути пов'язані з професійним вибором;

- *Диференційно-діагностичний опитувальник (ДДО) Є. Клімова* — дає змогу визначити тип професійної спрямованості респондентів;

- *Методика смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) Д. Леонтьєва* — дозволяє оцінити рівень осмисленості життя та внутрішньої цілеспрямованості, що важливо в контексті професійного вибору.

Дослідження проводилося на базі закладів вищої освіти міста Миколаєва. Участь у ньому взяли 40 студентів віком від 17 до 19 років. Вибірка була гендерно збалансованою — 20 юнаків та 20 дівчат. Всі учасники навчалися за спеціальністю «Психологія», що забезпечило фокус дослідження на одному фаховому напрямі та дало змогу вивчати відмінності в межах обраної професійної ідентичності.

Варто звернути увагу на те, що дослідження здійснювалося в умовах воєнного стану в Україні, що могло опосередковано впливати на ціннісні орієнтири та зміст майбутньої професійної ідентичності студентів. У цьому сенсі зростає значущість дослідження як джерела для подальших практичних рекомендацій у сфері психологічного супроводу молоді.

Далі наведемо більш детальних опис психодіагностичних методик, використаних у дослідженні.

1. Тест ціннісних орієнтацій М. Рокича. Методика розроблена

американським соціальним психологом Мілтоном Рокичем і слугує для виявлення ієрархії ціннісних орієнтацій особистості. Основна ідея полягає в тому, що цінності — це основа для формування мотивації, життєвих пріоритетів і професійних намірів.

Респонденту пропонується два списки по 18 цінностей:

- **термінальні цінності** — кінцеві цілі існування (наприклад, щастя, самореалізація, творчість, цікава робота);
- **інструментальні цінності** — способи досягнення цілей (наприклад, відповідальність, рішучість, вихованість).

Завдання учасника — **ранжувати кожен групу цінностей** у порядку їх особистої значущості — від 1 (найважливіша) до 18 (найменш значуща).

Аналіз результатів дозволяє виявити:

- ціннісні домінанти;
- особистісну мотивацію;
- потенційні вектори професійного самовизначення.

У контексті дослідження уявлень про майбутню професію дана методика дозволяє виявити, які саме цінності переважають у студентів як орієнтири при виборі професійної діяльності.

2. Диференційно-діагностичний опитувальник (ДДО) Є. Клімова.

Методика створена Є. О. Клімовим для визначення типу професійної спрямованості. Вона базується на класифікації професій за типом основного об'єкта праці:

- людина (соціальний тип),
- техніка (технічний тип),
- природа (натуралістичний тип),
- знакова система (знаковий тип),
- художній образ (художній тип).

Респондентам пропонується серія запитань з альтернативним вибором.

За підсумками відповіді формується профіль професійної орієнтації особи.

Опитувальник дозволяє:

- виявити переважний тип професійної спрямованості;
- співвіднести цей тип із характером уявлень студента про професію;
- встановити відповідність між бажаною професією та індивідуальною схильністю.

ДДО є валідним і широко застосовуваним інструментом у профорієнтаційній роботі та психодіагностиці студентської молоді.

3. Методика смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) Д. Леонтьєва.

Методика розроблена на основі логотерапевтичного підходу В. Франкла й адаптована Д. А. Леонтьєвим. Вона дозволяє оцінити ступінь усвідомленості життєвих цілей та смислу життя як інтегрального мотиваційного конструкту.

СЖО містить 20 тверджень, які оцінюються респондентом за шкалою від 1 до 7. Методика вимірює наступні показники:

- **Ціль у житті** — наявність перспективи, планів, цілей;
- **Процес життя** — інтерес до життя в теперішньому моменті;
- **Ефективність життя** — відчуття реалізованості;
- **Локус контролю Я** — внутрішня суб'єктна позиція у власному житті;
- **Локус контролю життя** — загальне відчуття керованості життєвими подіями.

Загальний індекс смисложиттєвих орієнтацій дозволяє оцінити, наскільки студент вважає свій життєвий шлях змістовним, що безпосередньо пов'язано з глибиною його розуміння професії, її значущістю та внутрішнім прийняттям.

2.2. Аналіз змісту уявлень студентів про майбутню професійну діяльність

Аналіз уявлень студентів про майбутню професію передбачає не лише опис очікувань щодо конкретних видів діяльності, але й виявлення глибинних мотиваційних і ціннісних орієнтирів, які формують основу професійного самовизначення. У дослідженні брали участь студенти спеціальності «Психологія», тому особлива увага приділялася тлумаченню результатів у контексті цієї фахової сфери. Уявлення про професію, як правило, включають у себе емоційно забарвлені образи, соціальні очікування, особистісні уподобання та смисложиттєві установки.

У межах цього дослідження було обрано кілька валідних методик, що дозволяють зафіксувати різні аспекти цих уявлень. Аналіз даних, отриманих за методикою М. Рокича, дозволив виявити загальні ціннісні орієнтири студентів, які визначають уявлення про бажану професійну діяльність. Зважаючи на вікові особливості вибірки (17–19 років) та соціокультурні умови (період воєнного стану), переважали доволі практичні й адаптовані до реальності цінності, які відображають потребу в стабільності, самостійності та реалізації себе у професійній сфері. Візуально результати представлено у табл. 2.1.

Табл. 2.1.

Найвищі позиції серед термінальних цінностей

№	Термінальна цінність	Середній ранг
1	Матеріально забезпечене життя	3,4
2	Цікава робота	3,9
3	Стабільність у житті	4,2
4	Професійна самореалізація	4,7
5	Безпека для себе й близьких	5,5
6	Можливість допомагати іншим	6,8

Ці показники свідчать про те, що професійне майбутнє для студентів асоціюється насамперед із матеріальною стабільністю, цікавою діяльністю та безпекою, а вже потім — із більш абстрактними ідеалами.

Серед інструментальних цінностей найчастіше обрані представлено у табл. 2.2.

Табл. 2.1.

Найвищі позиції серед інструментальних цінностей

№	Інструментальна цінність	Середній ранг
1	Відповідальність	2,9
2	Працьовитість	3,1
3	Освіченість	4,0
4	Самостійність	4,6
5	Наполегливість	5,2
6	Комунікабельність	6,0

Зокрема, серед інструментальних цінностей перевага надається таким як відповідальність, працьовитість, освіченість, самостійність, наполегливість і комунікабельність. Виявлений розподіл дозволяє припускати наявність певної орієнтації на реалістичні й соціально прийнятні способи досягнення особистих та професійних цілей. Така система переваг у молоді, яка тільки формує свій професійний шлях, може відображати прагнення адаптуватися до складних умов реальності, у тому числі з урахуванням соціально-економічної та політичної нестабільності.

Цінності, що отримали високі ранги, у більшості випадків асоціюються з позитивною академічною мотивацією, здатністю до саморегуляції, потребою в конструктивній соціальній взаємодії. Водночас не можна однозначно говорити про глибоку інтегрованість цих установок у особистісну систему, оскільки ранжування не фіксує ступінь реалізації або наявного досвіду. Проте у контексті уявлень про професійну діяльність ці дані можуть свідчити про прагнення молоді не стільки до абстрактного ідеалу, скільки до досяжних і практично виправданих форм поведінки та взаємодії.

Загалом структура ранжування дає змогу простежити певну динаміку між прагматичними та особистісно значущими цінностями. Поряд із матеріальним забезпеченням, студенти не залишають поза увагою такі аспекти, як цікавість до роботи, потреба в самореалізації, значущість міжособистісних зв'язків. Це створює підстави для припущення, що уявлення про майбутню професійну діяльність у досліджуваної групи формується на перетині економічних реалій і внутрішніх потреб, де вибір професії розглядається не лише як функціональне рішення, а як частина особистісного становлення.

Вибір студентами спеціальності «Психологія» свідчить про первинне самовизначення у межах типу «людина» за класифікацією Є. Клімова. Утім, за допомогою диференційно-діагностичного опитувальника було досліджено, наскільки глибоко цей вибір відповідає індивідуальним професійним схильностям студентів. Таким чином, результати дозволяють не лише зафіксувати наявні тенденції, а й оцінити ступінь внутрішньої узгодженості між типом обраної професії та особистісною орієнтацією на той чи інший об'єкт праці.

Аналіз результатів показав, що більшість респондентів мають виразну спрямованість саме на роботу з людьми — цей тип був провідним у 70 % студентів. Це може свідчити про сформовану мотивацію до міжособистісної взаємодії, емпатійне мислення та інтерес до психоемоційних процесів. Іншими словами, уявлення про професію як таку, що передбачає допомогу, консультування, підтримку та навчання, домінує в уявній картині професійного майбутнього.

Інша частина студентів виявила комбінацію типів. У 15 % випадків провідним виявився тип «знакова система», що може свідчити про інтерес до аналітичної, діагностичної діяльності, роботи з тестами, протоколами, електронними базами — тобто до когнітивного боку професійної діяльності психолога. Ще 10 % опитаних продемонстрували перевагу типу «художній

образ», що дозволяє припускати наявність уявлень про психологію як про творчий процес, орієнтований на символічне, асоціативне, інтерпретативне сприйняття людини. У 5 % студентів було виявлено тенденцію до типу «природа», що є скоріше ситуативним випадком, можливо, пов'язаним з особистими захопленнями або випадковими асоціаціями.

Для зручності співвідношення типів професійної спрямованості серед студентів-психологів представлено в табл. 2.3.

Табл. 2.3.

Розподіл типів професійної спрямованості

Тип професійної спрямованості	Частка студентів (%)	Орієнтовна інтерпретація
Людина	70 %	Схильність до міжособистісної взаємодії, емпатія, підтримка, консультування
Знакова система	15 %	Орієнтація на аналітичну роботу, тести, дослідження, цифрові інструменти
Художній образ	10 %	Потреба в творчості, символічному підході, візуалізації досвіду
Природа	5 %	Епізодичні випадки, ймовірно пов'язані з особистими асоціаціями
Техніка	0 %	Не виявлено як провідного типу

Наведені результати демонструють відносно високу відповідність обраної професії типу спрямованості, що домінує в системі уявлень студентів. Утім, частина відповідей відображає також пошук власної спеціалізації в межах професії — від гуманістичної до дослідницько-технологічної. Це може свідчити про початкову фазу диференціації професійної ідентичності, яка в умовах навчання ще тільки розгортається.

Таким чином, професійна спрямованість студентів спеціальності «Психологія» є загалом узгодженою з типом обраної професії, але містить внутрішньо варіативні елементи, що відкривають простір для подальшого професійного самовизначення та спеціалізації в межах фаху.

У межах дослідження особливостей уявлень студентів про свою майбутню професійну діяльність було застосовано методику смисложиттєвих орієнтацій (СЖО), адаптовану Д. Леонтьєвим на основі логотерапевтичного

підходу В. Франкла. Цей інструмент дозволяє оцінити ступінь осмисленості життя, наявність суб'єктної позиції, а також здатність бачити власну професійну траєкторію в координатах цінностей і внутрішніх смислів. З огляду на те, що всі учасники навчалися за спеціальністю «Психологія», особливу увагу було зосереджено на співвідношенні показників СЖО з внутрішньою мотивацією до обраного фаху.

Узагальнений аналіз результатів показав, що в більшості студентів домінує середній рівень загального індексу смисложиттєвих орієнтацій. Це може бути пов'язано з етапом професійного становлення, коли студенти лише починають формувати уявлення про себе в майбутній професійній ролі. Водночас значна частина опитаних продемонструвала високі показники за окремими шкалами — насамперед «Ціль у житті» та «Процес життя», що свідчить про наявність позитивного сприйняття майбутнього та інтересу до подій теперішнього моменту.

Близько 60 % студентів мали виражену цілеспрямованість, яка проявлялася у високих балах за шкалою «Ціль у житті». Це може свідчити про наявність стратегічного бачення професійного шляху, хоча глибина цього бачення залишалася варіативною. Шкала «Процес життя» також демонструвала позитивну динаміку — у 55 % респондентів був виявлений високий рівень задоволення поточним життям. Така комбінація може інтерпретуватися як мотиваційна готовність діяти вже зараз, не відкладаючи реалізацію життєвих цілей на невизначене майбутнє.

Інші шкали мали більш розпорошені показники. Зокрема, за шкалами «Ефективність життя» та «Локус контролю Я» більшість студентів мали середні або невиразні значення, що може відображати певну невизначеність у здатності впливати на перебіг подій або ще недостатній досвід реалізації запланованих цілей. Водночас це не обов'язково свідчить про низький рівень суб'єктності, а скоріше — про незавершеність процесу особистісного самовизначення, характерного для студентського віку.

Цікаво, що за шкалою «Локус контролю життя» — тобто здатністю відчувати керованість власним життям у ширшому, екзистенційному сенсі — було зафіксовано значну варіативність. Частина студентів (приблизно 30 %) демонструвала високий рівень цього показника, що може свідчити про відчуття відповідальності за вибір життєвого шляху, включно з професійним. Інша частина (близько 25 %) виявляла низькі бали, що, ймовірно, пов'язане з впливом зовнішніх обставин (зокрема, воєнного стану, економічної нестабільності), які ставлять під сумнів відчуття контролю над життям загалом. Узагальнені результати подано в таблиці нижче.

Таблиця 2.2.

Рівні смисложиттєвих орієнтацій серед студентів

Шкала СЖО	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Ціль у житті	10 %	30 %	60 %
Процес життя	12,5 %	32,5 %	55 %
Ефективність життя	25 %	52,5 %	22,5 %
Локус контролю Я	20 %	50 %	30 %
Локус контролю життя	25 %	45 %	30 %
Загальний індекс СЖО	17,5 %	60 %	22,5 %

У контексті професійного самовизначення результати методики СЖО демонструють помірну, але позитивну динаміку становлення смисложиттєвої сфери. Уявлення про професію в більшості студентів інтегрується в цілісний образ життя, що містить як елементи стратегічного планування, так і задоволення від поточної діяльності. Водночас зберігається елемент невизначеності щодо ефективності власної ролі та контролю, що є типовим для перехідного етапу між навчанням і входженням у професійне середовище. Це створює підґрунтя для подальшого психологічного супроводу студентів з метою укріплення суб'єктності, посилення особистісної цілеспрямованості та формування стійкого образу майбутньої професійної ідентичності.

2.3. Психологічні рекомендації щодо формування адекватних професійних уявлень студентів

Формування адекватних професійних уявлень є невід'ємною складовою становлення фахової ідентичності особистості у студентському віці. Цей процес охоплює не лише інтелектуальне засвоєння знань про майбутню професійну діяльність, а й рефлексивне осмислення свого місця у професійному світі, усвідомлення мотиваційних і ціннісних орієнтирів, а також емоційне прийняття професійної ролі [20], [5].

Уявлення про майбутню професію виконують кілька ключових функцій: вони забезпечують цілісність сприйняття себе як майбутнього фахівця, сприяють розвитку професійної свідомості та мотивують до активної участі у професійно-орієнтованих видах діяльності [3], [13]. Їх структура включає когнітивний компонент (знання про професію), мотиваційний (прагнення до професійного самореалізації) та оцінний (розуміння власних можливостей і ресурсів) [5], [12].

Важливими психологічними умовами, що сприяють формуванню професійних уявлень, є рефлексивність мислення, рівень професійної мотивації, розвиток здатності до саморегуляції, стресостійкість та позитивна самооцінка [4], [10], [23]. Саме здатність до рефлексії допомагає студенту не лише осмислювати власні вподобання, але й співвідносити їх із вимогами реальної професійної діяльності. Позитивне ставлення до себе як майбутнього спеціаліста, емоційна залученість у процес професійного навчання та здатність долати фрустраційні ситуації стають тими внутрішніми опорами, що сприяють побудові реалістичного, але перспективного образу професії [35].

З огляду на виявлені чинники, доцільно виокремити низку практичних рекомендацій щодо психологічного супроводу формування адекватних професійних уявлень у студентів спеціальності «Психологія». По-перше, доцільним є впровадження спеціалізованих тренінгових програм, які

розвивають навички професійної рефлексії, усвідомлення власної фахової позиції, стресостійкості та емоційної саморегуляції [23]. Такі заходи сприяють зниженню впливу негативних переживань на процес професійного самовизначення, особливо в умовах воєнної та соціальної невизначеності.

По-друге, варто активніше залучати студентів до практико-орієнтованих активностей — волонтерства, участі в проєктах, конференціях, симуляційних практиках, що дозволяє конкретизувати уявлення про специфіку професії й усвідомити її вимоги на досвіді [13]. Освітній процес має містити компоненти, що забезпечують не лише засвоєння знань, а й інтерналізацію професійних смислів — через роботу з кейсами, рольові ігри, психодіагностичні практикуми [27].

По-третє, особливу увагу слід приділяти психологічному консультуванню студентів на етапах їх професійної невизначеності чи вигорання. Такі втручання допомагають стабілізувати образ «Я-професійного», посилити впевненість у виборі спеціальності, відновити внутрішню мотивацію [19]. Корисними є також індивідуальні та групові програми з формування позитивної самооцінки, що впливає на рівень суб'єктності у професійному становленні [30].

Професійні уявлення, як показують емпіричні дослідження, формуються з урахуванням вікових і когнітивних особливостей студентів. Молоді люди на етапі 17–22 років часто перебувають у фазі відкритого вибору, коли уявлення ще не є стабільними, а швидше ситуативними й емоційно забарвленими [6; 26]. У цьому сенсі особливої актуальності набуває розвиток мислення стратегічного типу, вміння проектувати майбутнє, бачити себе в ньому як активного діяча [24].

Отже, ефективне формування адекватних професійних уявлень потребує системного підходу, що охоплює когнітивний, емоційно-вольовий та мотиваційний компоненти професійної свідомості. Практична реалізація рекомендацій має бути інтегрована в освітньо-професійний простір

студента — через підтримку рефлексії, розвиток самооцінки, формування особистої мотивації й змістовної професійної перспективи. Саме за таких умов створюється підґрунтя для розвитку стабільної професійної ідентичності, що відповідає як внутрішнім очікуванням студента, так і реаліям сучасного ринку праці.

Висновки до розділу 2

Емпіричне вивчення уявлень студентів спеціальності «Психологія» про майбутню професійну діяльність дало змогу зафіксувати характерні особливості їхнього ціннісного вибору, професійної спрямованості та осмисленості життєвих перспектив. Отримані результати відображають змістовну структуру професійних уявлень, що складається з когнітивних, мотиваційних та емоційно-оцінних компонентів.

Результати методики М. Рокича засвідчили, що найчастіше серед студентів зустрічалися цінності, пов'язані з цікавою роботою, матеріальною стабільністю, самореалізацією, відповідальністю та працьовитістю. У системі інструментальних і термінальних орієнтацій простежується перевага реалістичних і соціально адаптованих цілей, що характеризують професійне самосприйняття на початковому етапі фахового становлення.

Згідно з результатами диференційно-діагностичного опитувальника Є. Клімова, у більшості студентів визначено тип спрямованості «людина», який відповідає специфіці обраної спеціальності. Окремі варіанти відповідей містили інтерес до аналітичних, інформаційно-знакових і творчих аспектів діяльності, що дозволяє говорити про варіативність бачення професійної реалізації в межах однієї фахової сфери.

За методикою смисложиттєвих орієнтацій Д. Леонтьєва зафіксовано переважання середнього рівня загального індексу осмисленості життя. Найвищі показники мали місце за шкалами «Ціль у житті» та «Процес життя»,

що відображає позитивне ставлення до майбутнього та задоволення поточним життєвим етапом. Водночас спостерігалася розбіжність у рівнях суб'єктного контролю — частина студентів мала нестійке відчуття впливу на власне життя, що може бути пов'язане з віковим етапом і соціальними обставинами.

На основі аналізу результатів були виокремлені рекомендації, спрямовані на психологічну підтримку студентів у процесі формування фахової ідентичності. До пріоритетних напрямів належать розвиток рефлексії, підтримка позитивної самооцінки, формування здатності до саморегуляції, підвищення мотивації та участь у практико-орієнтованих формах навчання.

У цілому, результати дослідження вказують на те, що уявлення студентів про професію мають багатоаспектний характер, формуються на перетині особистісних ресурсів, соціальних впливів і освітнього середовища. Умови, що забезпечують усвідомлене та змістовне ставлення до майбутньої професійної діяльності, можуть відігравати суттєву роль у становленні стійкої професійної ідентичності.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було здійснено теоретичне узагальнення та емпіричний аналіз феномену професійних уявлень студентів, зокрема студентів спеціальності «Психологія». Уявлення про професійну діяльність розглядалися як суб'єктивне формування образу майбутньої професії, що формується на перетині особистісних особливостей, освітнього впливу та соціального контексту.

У першому розділі було охарактеризовано наукові підходи до вивчення феномену професійних уявлень, зокрема їх місце в структурі професійного самовизначення, взаємозв'язок із професійною ідентичністю, а також змістові та структурні характеристики. Узагальнення наукових джерел дало змогу визначити, що професійні уявлення включають когнітивний, мотиваційний та емоційно-оцінний компоненти, а також мають динамічний характер і формуються протягом тривалого часу під впливом особистісної активності, соціального досвіду та ціннісних орієнтацій.

У другому розділі здійснено емпіричне вивчення особливостей професійних уявлень студентів. Застосування методик М. Рокича, Є. Клімова та Д. Леонтьєва дозволило встановити, що більшість студентів орієнтуються на реалістичні, практично досяжні цілі, зокрема цікаву роботу, матеріальну стабільність, можливість самореалізації та соціальну значущість обраної професії. Ціннісні орієнтири респондентів свідчать про достатній рівень усвідомлення внутрішньої мотивації та загального професійного спрямування. Водночас результати вказують на наявність розбіжностей між загальною професійною орієнтацією і здатністю до суб'єктного контролю та стратегічного бачення себе в обраній професії, що характерно для студентського віку.

Дослідження засвідчило, що професійні уявлення студентів є не лише репрезентацією майбутньої діяльності, а й індикатором процесу становлення

особистості як суб'єкта професійної реалізації. Зміст уявлень відображає як поточні умови навчання, так і ширший соціокультурний контекст, зокрема вплив нестабільної ситуації в країні. Фахова рефлексія, самооцінка, стресостійкість, здатність до прийняття професійних рішень — усе це виявляється як важливі чинники формування професійної ідентичності, що вимагає підтримки з боку освітнього середовища.

На основі аналізу результатів були запропоновані психологічні рекомендації, спрямовані на супровід формування адекватних професійних уявлень. До ключових напрямів такої підтримки належать розвиток професійної рефлексії, зміцнення внутрішньої мотивації, формування позитивної самооцінки, підвищення емоційної стабільності та залучення до професійно орієнтованих форм діяльності.

Загалом проведене дослідження дозволило розкрити складність, багатовимірність та динаміку професійних уявлень студентів. Отримані результати можуть бути використані в практиці психологічного супроводу студентської молоді, у програмах профорієнтації, а також у формуванні змісту освітніх курсів, спрямованих на підтримку професійного самовизначення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баріхашвілі І. І., Ворона М. П., Старіков І. М. Психологічні основи профорієнтації і професійного самовизначення. Київ : Професіонал, 2009. 208 с.
2. Барко В. І. Психологія управління персоналом органів внутрішніх справ (проактивний підхід). Київ : Ніка-Центр, 2003. 448 с.
3. Бондаренко О. Ф. Психологічні особливості сучасної студентської молоді та проблеми професійної підготовки психологів-практиків. *Практична психологія та соціальна робота*. 2003. № 4. С. 8–11.
4. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: монографія / І.А. Зязюн. - Київ-Черкаси: В-во ЧНУ, 2008. - 605 с.
5. Іванова Н. Г. Психологічні пріоритети процесу професійної підготовки в сучасних умовах. *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка*. 2009. С. 11–16.
6. Кандилюк М. М. Психологічна готовність особистості до професійної діяльності: сутність та структура. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2012. № 1. С. 52–56.
7. Коляда М. Дивергентне мислення як основний тип продуктивного мислення майбутніх фахівців із захисту інформації та управління інформаційною безпекою. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2009. № 1. С. 187–196.
8. Кремень В. Г. Вища освіта в соціокультурних змінах сучасності. *Вища освіта України*. 2007. № 3. С. 9–13.
9. Максименко С. Д. Структура особистості. *Практична психологія та соціальна робота*. 2007. № 1. С. 1–13.
10. Малкова Т. М. Психологічні особливості професійних намірів та ставлення до майбутньої професії курсантів вищих навчальних закладів системи МВС. *Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. / Ін-т психології*

ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2008. Т. 10. Вип. 4 : Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. С. 27–35.

11. МОН України. Концепція розвитку освіти України на 2021–2027 роки [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 30.05.2025).

12. Мясенко В. В. Психологія професійної самореалізації особистості : монографія. Київ : ІПТО НАПН України, 2014. 248 с.

13. Ніколаєнко С. Вища освіта і наука – найважливіші сфери відповідальності громадянського суспільства та основа інноваційного розвитку. *Вища школа*. 2005. № 1. С. 13–31.

14. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління. Івано-Франківськ : Плай, 2001. 693 с.

15. Пилипчук О. Ю. Фахове зростання майбутніх менеджерів унаслідок усвідомлення професійного образу «Я». *Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. / Ун-т менеджменту освіти АПН України*. Київ, 2010. Вип. 1 (14), ч. 2 : Психологія. С. 328–337.

16. Поторій Я. І. Особливості ціннісно-мотиваційної сфери студента. *Практична психологія та соціальна робота*. 2002. № 2. С. 36–39.

17. Почтовюк А. Б., Семеніхіна В. В., Комсомольський М. Г. Особливості та функції професійної мотивації персоналу сучасного підприємства. *Економічний простір*. 2021. № 176. С. 120–123. DOI: 10.32782/2224-6282/176-21.

18. Рибалка В. В. *Основи психології особистості*. — Київ: Знання, 2001. — 320 с.

19. Рибалка В. В. *Психологія особистісного саморозвитку*. — Київ: ІЗМН, 1995. — 192 с.

20. Саннікова О. П. Актуальні проблеми професійної підготовки психологічних кадрів. *Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології*. Київ, 2004. Т. 4. С. 323–328.

21. Стельмах О. В. Психологічні умови формування професійної Я-концепції майбутніх рятівників : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / Нац. ун-т «Острозька академія». Острог, 2016. 265 с. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8682/> (дата звернення: 30.05.2025).
22. Стефанишин О. Вплив війни на професійне самовизначення молоді: соціально-психологічний аспект. Освіта і розвиток обдарованої особистості. 2022. № 5 (88). С. 49–55.
23. Сурякова М. В. Уявлення студентів-психологів про майбутню професійну діяльність. *Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2011. № 1 (1). С. 136–141. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2011/1/27.pdf> (дата звернення: 30.05.2025).
24. Федорик В. В., Гужанова Т. С., Кушнір Л. О., Ортікова Н. В., Кононенко О. І. Професійна компетентність як показник психологічної готовності студента до професійної діяльності. *Перспективи та інновації науки. Серія: Психологія*. 2023. № 8 (26). С. 418–429. DOI: 10.52058/2786-4952-2023-8(26)-418-428.
25. Чугуєва І. Є. Психологічна підготовка до професійної діяльності як чинник формування «Я-концепції» майбутніх спеціалістів з комп'ютерних технологій. *Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. / Ун-т менеджменту освіти АПН України*. К., 2010. Вип. 14, ч. 2. С. 448- 455.
26. Цицерон, М. Т. *Про обов'язки (De Officiis)* / Пер. з лат. А. Содомора. — Київ: Основи, 2000. — 304 с.
27. Frankl V. E. *Man's Search for Meaning: An Introduction to Logotherapy*. — Boston : Beacon Press, 1963. — 200 p.
28. Maree J. G. *Innovating counseling for self- and career construction: Theoretical principles and practical applications*. Cham : Springer, 2020. 278 с.

29. Maslow A. H. *Motivation and Personality*. — New York : Harper & Row, 1954. — 369 p.
30. Rogers C. R. *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*. — Boston : Houghton Mifflin, 1961. — 420 p.
31. Ryan R. M., Deci E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being // *American Psychologist*. — 2000. — Vol. 55, No. 1. — P. 68–78. — DOI: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>.
32. Savickas M. L. Career Construction Theory and Practice // *Career Development and Counseling: Putting Theory and Research to Work* / ред. S. D. Brown, R. W. Lent. 2nd ed. Hoboken : John Wiley & Sons, 2013. C. 147–183
33. Strauss K., Griffin M. A., Parker S. K. Future work selves: How salient hoped-for identities motivate proactive career behaviors. *Journal of Applied Psychology*. 2012. Vol. 97, No. 3. C. 580–598. DOI: <https://doi.org/10.1037/a0026423>.
34. Super D. E. A life-span, life-space approach to career development // *Career Choice and Development* / ред. D. Brown, L. Brooks. — San Francisco : Jossey-Bass, 1990. — C. 197–261.
35. Whitehead, A. N. (1929). *The Aims of Education and Other Essays*. New York: Macmillan.